

Jan Guillou: Keikari. Suuri vuosisata, osa 2.

Pirjo Kantojärvi

HISTORIA MAALAA TAITEILIJAN

Ruotsalaisen Jan Guilloun *Suuri vuosisata* -sarjan ensimmäinen osa oli *Sillanrakentajat* (Like 2012). Se esitteli Saksassa diplomi-insinööriksi valmistuneet norjalaiset Lauritzenin veljekset Oscarin, Lauritzin ja Sverren. Ensimmäisessä osassa Oscarin ja Lauritzin tarinat saivat päähuomion ja Sverre näytti katoavan Dresdenin jälkeen veljiensä ja siten myös lukijan näkökentästä.

Keikari paljastaa, mitä tapahtui kadonneelle veljelle. Romaani keskittyy Sverren sekä hänen miesystävänsä Manninghamin lordi Albertin eli Albien ja Albien siskon lady Margreten eli Margien tarinaan. Päänäyttämönä on 1900-luvun alun Englanti. Sen lisäksi myös muu Eurooppa sekä Afrikka tarjoavat kulissit tapahtumille. Päähenkilöt ovat kuin kotonaan sekä taiteilijapiireissä ja kartanoissa että eri maissa kuten Norjassa tai brittiläisessä Itä-Afrikassa. Poliitikassa, kulttuurissa ja tekniikassa tapahtuvat muutokset vaikuttavat henkilöiden elämään koko ajan. Uudet ja vanhat käsitykset elämäntavoista ja arvoista törmäävät toisiinsa. Aikakausi tarjoaa puitteet, joihin henkilöiden on sopeuduttava. Se ei tarkoita silti asioiden hyväksymistä sellaisena kuin ne ovat, ja esimerkiksi Albielle ja Margielle hyvä syntyperä tarjoaa mahdollisuuden elää hieman vapaammin.

MENNEISYYDEN TALLENTAMINEN

“Taide ei ollut pelkkää tekniikkaa, kuten kykyä kuvata käsi. Se hänellä oli. Se oli myös kykyä uskaltaa kuvata todellisuus epätodellisenä niin, että siitä tuli todellisuuttakin todemmaa, suunnilleen sellaista, vaikeasti kuvailtavaa. Niin kuin Matissella. Tai sitä, että löytää täysin omalaatuisen aihepiirin. Niin kuin Gauguin.” (s.132)

Sverre pyrkii tallentamaan maalauksiinsa sekä monenlaisia tapoja elää että erilaisia ihmisiä. Hän pääsee Albien ja Margien mukana muun muassa Bloomsburyn ryhmän värikkäisiin keskusteluihin, joihin osallistuvat usein myös taiteelliset siskokset Virginia ja Vanessa. Sverre seuraa läheltä, miten uudet taiteelliset suuntaukset saavat lehdissä murskaavan kritiikin. Taide ei joudu yksinään kohtaamaan arvostelua, vaan myös Sverren ja Albien yhteinen elämä on paheksunnan kohteena. Teoksen yhtenä teemana on tuoda esille, miten homoseksuaalisuuteen on suhtauduttu eri tavoin tuona aikana. Sekä ihmissuhteiden että taidelajien moninaisuuteen liittyvät uudet ajatukset joutuvat kohtaamaan erilaisuutta pelkäävien ihmisten reaktiot.

Teos tuo 1900-luvun alun lähelle. Kertomukseen on ripoteltu sinne tänne todistusaineistoja menneestä. Maailma on tallentunut ajoittain lähes dokumentinomaisesti, kunnes esimerkiksi kuvaus teatteriesityksestä liikahtaa kohti Albien ja Sverren pohdintoja näkemästään. Teoksen pääpaino onkin ajanilmiöiden kuvaamisessa. Henkilöiden on pakko reagoida heidän ylitsensä vyöryviin maailman tapahtumiin.

“Irvokkaan ylellisiin sairastupiin pienelle alalle koottu kuva sodan ruumiillisesta ja henkisestä kärsimyksestä veti Sverreä puoleensa vastaansanomattomasti. Ei ollut kuitenkaan helppo ujuttautua mukaan luonnoslehtiön sen paremmin kuin maalaustelineen ja paletin kanssa.” (s.313)

Sverre on ulkopuolinen. Hän on vaatimattomista oloista kotoisin oleva norjalainen, joka puhuu englantia saksalaisittain murtaen. Albie mahdollistaa hänelle taiteilijanuran Englannissa. Myös maailman tapahtumia seurataan kuin sivusta. Henkilöt pohtivat, analysoivat ja keskustelevat paljon, mutta toimivat yllättävän vähän. Aivan kuin sillä hetkellä tapahtuva historia olisi heitä voimakkaampaa ja jähmettäisi heidät katsojiksi. Vaikutusmahdollisuudet tapahtumiin ovat rajalliset, vaikka he uskovatkin tulevaisuuden tuomaan edistykseen.

Historian lisäksi sekä kuvaukset että pohdinnat taiteesta ovat tärkeässä osassa teoksen luomaa maailmaa. Ne antavat mahdollisuuden miettiä elämää yleensäkin. Niiden pohjalta kirjoittamista voi verrata maalaamiseen ja miettiä, miten samankaltaisia keinoja tai pyrkimyksiä molemmilla on sen kuvauksessa, mitä näemme ja koemme. Teoksessa maalaukset herättävät vahvoja reaktioita. Taiteilijoille voi olla yllättävänkin haasteellista tallentaa todellisuutta, koska käsitys siitä vaihtelee eri henkilöiden välillä. Ehkä teos onkin kuin Sverren maalaukset ja pohdinnat taiteesta. Se tavoittelee erilaisia sävyjä, kuitenkin viivähtämättä niissä liiaksi. Ei ole olemassa vain yhtä ainoa totuutta historiasta, johon voitaisiin jäädä. Parhaimmillaan teos on henkilöiden todellisen ympäristön ja esimerkiksi Sverren maalauksien kuvauksessa. Silloin aika voi pysähtyä. Taideteoksen luominen sekä henkilöitä ympäröivä luonto ovat asioita, jotka yksin riittävät tavoittamaan maailmasta jotakin oleellista.

MAAILMAN LUOMAT HENKILÖT

Sverren, Albien ja Margien elämää haluaa seurata. Vaikka he ovat tapahtumien keskipisteessä, heidän elämästään näyttää puuttuvan suuret konfliktit. He soljuvat ongelmien ohitse niihin suuremmin pysähtymättä. Teoksen päähenkilöissä olisi ainesta suurempiin rooleihin. Nyt he jäävät aikakauden eri äänenpainojen alle kuin kuuntelemaan. Ihmissuhteille ja vuorovaikutukselle ei yksinkertaisesti jää enempää tilaa. Siksi hetket, jotka eroavat maailman tapahtumien kommentoinneista ja keskittyvät enemmän henkilöiden omiin ajatuksiin ja tunteisiin, tuntuvat joskus jopa yllättäviltä. Henkilöiden ajoittain liioitteleva tapa kommentoida asioita saa nauramaan. Sen lisäksi teoksen huumori koostuu siitä, miten älyttömästi ja ristiriitaisesti ihmiset voivat reagoida erilaisiin tilanteisiin.

“Taidetta vihaavien taiteen rakastajien pelko taiteen uusia muotoja kohtaan oli vaikeatajuisuudessaan kiehtovaa. Mitä he pelkäävät? Tai oikeamminkin, mikä saa heidät suuttumaan niin paljon, että he alkavat tapella balettiesityksen päätteeksi?” (s.286)

Kerronta pyrkii joskus ehkä liiaksi alleviivaamaan tapahtumia tai niiden henkilöissä herättämiä ajatuksia. Toisaalta henkilöiden tulkinnat tilanteista on perusteltua tuoda esille, jos ne samalla antavat lisätietoja heidän luonteenpiirteistään. Kuitenkin hetkittäin toivoi, että lukijalle olisi jätetty enemmän vapautta liikkua tekstin luomassa maailmassa ja tehdä omat tulkintansa.

Keikaria edeltäneessä romaanissa *Sillanrakentajat* Sverren veljien Oscarin ja Lauritzin kerto-

mukset sekä samalla Afrikan ja Norjan olosuhteet vuorottelivat ja peilasivat toisiaan. Sverren tarinassa tällaista tilannetta ei ole, minkä seurauksena teoksesta katoaa mahdollisuus tarkastella asioita eri näkökulmista ja rakentaa Sverren kokemuksille vastakohtaa. Englanti myös eroaa kohteena edellisen osan maisemista, koska esimerkiksi sen kulttuurihistoriasta tiedetyt asiat määrittelevät paljolti aikakauden kuvausta.

Tulevaisuus, menneisyys ja nykyhetki ovat läsnä romaanin maailmassa koko ajan. Tulevien mahdollisuuksien pohdinnat ja esimerkiksi usko siihen, että sotia ei enää tarvita, näyttävät niiden tietojen varassa, mitä meillä on 1900-luvusta. Lukija tuntee tietää tulevista tapahtumista enemmän kuin henkilöt. Kuitenkin romaanissa on kysymys sen omasta maailmasta, joka hyödyntää tietojamme menneestä. Fakta sulautuu fiktion ja tekee lukukokemuksesta hämmentävän. Hetkittäin huomasi toivovansa, että viittaukset erilaisiin taiteilijoihin tai vuosisadan alun tapahtumiin olisi jätetty vähemmälle ja keskitytty sen sijaan kertomaan päähenkilöiden elämästä. Nyt heidän toimintansa ja keskustelunsa kannattelevat aikakauden kuvausta.

”Ihminen ei ollut *homo ludens*, leikkivä ihminen, enää yhtä itsestään selvästi kuin aikaisemmin. Torstain tapaamisissa käsiteltiin yleensä ystävyyttä, taidetta ja erilaisia seksuaalisuuden muotoja. Konekivääreistä ja kunniakkaan Englannin ratsuväen kaltaisista mielettömyyksistä puhuminen tuntui täysin vääraltä ja vaivaannuttavalta, koska keskustelu muuttui synkäksi ja raskassoutuiseksi ja sitä paitsi jakoi toverukset naisiin ja miehiin hyvin epätavallisella tavalla.” (s.279)

Menneisyyteen sijoittuva *Keikari* tavoittaa teemoja, jotka ovat läsnä nykymaailmassa. Usko tekniikan kehitykseen ja sen ihmisten elämää helpottavaan voimaan, keskustelut ihmisten eroavaisuuksien hyväksymisestä tai tuomitsemisesta sekä pohdinnat siitä, millaista on hyvä taide, jatkuvat edelleen. Siksi teoksen henkilöt voisivat aivan hyvin elää 2000-luvullakin. Sverren ja hänen läheistensä elämään huomaa uppoutuvansa jo pelkästään siksi, että haluaa tietää, miten he selviävät edessä olevista historian sanelemista vastoinkäymisistä.

Jan Guillou: *Keikari. Suuri vuosisata, osa 2. (Dandy)*. Suom. Taina Rönkkö. Like 2013. 375 s.